

Evli Erkeklerin Aile Planlaması Yöntemlerini Bilme ve Kullanma Durumları ve Etkileyen Faktörler

Birsen ALTAY^{a1}, Demet GÖNENER²

¹Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun Sağlık Yüksek Okulu, SAMSUN

²Sinop Üniversitesi, Sinop Sağlık Yüksek Okulu, SİNOP

ÖZET

Amaç: Bu araştırma, evli erkeklerin aile planlaması (AP) hizmetlerini bilme ve kullanma durumlarını ve etkileyen faktörleri saptamak amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem: Bu araştırmanın evrenini Samsun ili Adalet aile sağlığı bölgesinde yaşayan evli erkekler oluşturmuştur. Örneklem 01 Kasım-31 Aralık 2007 tarihleri arasında çalışmaya katılmayı kabul eden 298 evli erkek alınmıştır. Veri toplama aracı olarak anket formu kullanılmış, veriler yüze görüşme tekniği ile toplanmıştır. Veriler SPSS 10.0 istatistik paket programı kullanılarak değerlendirilmiş, istatistiksel analizlerde yüzdelik testler ve ki-kare analizi kullanılmıştır.

Bulgular: Araştırmaya katılan evli erkeklerin %91.9'u gebeliği önleyici yöntemlerden herhangi birini kullandıklarını ifade etmişlerdir. Gebeliği önleyici yöntem kullananlar arasında modern yöntem kullanma yüzdesi %66.8'dir. En çok bilinen AP yöntemleri % 92.6'sı geri çekme yöntemi, % 89.3'ü kondom % 76.2'si rahim içi araçtır. Kullanılan AP yöntemleri içerisinde ilk sırada kondom (%40.3) ve ikinci sırada geri çekme yöntemi (%33.2) olduğu saptanmıştır. Araştırmaya katılan erkeklerin yöntem kullanmaya eşi ile birlikte karar vermenin modern yöntem kullanımını olumlu yönde etkilediği ($p<0.05$) fakat yaş, eğitim durumu, çocuk sayısı, evlilik yılının ve AP konusunda bilgi alma durumunun modern yöntem kullanma durumunu etkilemediği ($p>0.05$) bulunmuştur.

Sonuç: Bu araştırmanın sonuçları, erkeklerin büyük bölümünün AP yöntemlerinin çoğunu bildikleri ve kullandıkları ancak, modern yöntem kullanma durumunun yeterli olmadığını ortaya koymaktadır. Bu konuda, AP danışmanlık hizmetleri'nin yaygınlaştırılması ve verilecek AP eğitimine genç erkeklerin ve adölesan erkeklerinde alınması önerilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Üreme sağlığı, aile planlaması, erkek katılımı, erkekler

ABSTRACT

Recognize and Utilization of The Family Planning Method among Married Males and The Factors that Affect The Utilization of These Services

Objective: This study is descriptive research conducted to determine the knowledge and utilization of the family planning (FP) methods Among married males and affecting factors of these services.

Materials and Methods: The scope of this study covered married man living in the Adalet family health center region of Samsun. The sample consist of 298 married man that have accepted to participates the study between 01 November- 31 december 2007. Data were collected by using aquestionnaire and questions was applied face to face. The data were evaluated using SPSS 10.0 package programme.

Results: It was found that 91.9 % of them use any method. The ratio of using a modern method among FP methods was 66.8 %. The men were seemed to be known Coitus interaptus was first method, condom was second methods respectively, among FP methods. Condom was first method (40.3%) and Coitus interaptus was second methods (33.2%) which were using commonly in research group. There was statistically significant relation between to confirm a decision to getter with women of male in FP methods using FP modern metod, but the relation between age, education, number of child, duration of marriage, and to take information about FP was not significant statistically.

Conclusion: Results of the present study demonstrates most of the men to be known and using FP methods. but were insufficiency using of modern FP methods. According to results it was suggested that planned FP education include single men and adolescents.

Key words: Reproductive health, family planning, male participation, men

Aile planlaması (AP) kavramı ve gebeliği önleyici yöntemler ile ilgili olarak son yıllarda önemli gelişmeler olmuştur. Aile planlaması, bütün çiftlerin ve bireylerin istedikleri sayıda çocuğa sahip olma ve doğumların arasını açmaya serbestçe ve sorumluca karar vermeleri ve bu amaçla bilgi, eğitim ve araçlara sahip olmaları olarak tanımlanmaktadır (1). AP temel sağlık hizmetleri içerisinde önemli bir yere sahiptir. Gebeliği önleyici yöntemlerin yeterli düzeyde kullanılmadığı durumlarda, pek çok sağlık ve sosyal sorun beraberinde gelmektedir. Günümüzde var olan her dört gebelikten bir tanesi istenmemektedir. İstenmeyen bu gebeliklerin önemli bir kısmı ise, isteyerek düşükle sonlanmaktadır. Düşüklerin de üçte biri

sağlıklı olmayan koşullarda gerçekleşmekte ve yaklaşık her gün 500 anne adayı hayatını yitirmektedir (2). Daha geniş kapsamda düşünüldüğünde, bu sorun önemli bir sosyal ve toplumsal problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorunların önlenmesi konusunda en temel yaklaşım, aile planlaması yöntemlerinin kullanımının artırılmasıdır. Günümüzde AP yöntemleri "modern" ve "geleneksel" yöntemler olarak sınıflandırılmaktadır (3,4). Türkiye'de 2003 yılında evli erkekler ve eşleri arasında herhangi gebeliği önleyici yöntem kullanma sıklığı %71'dir. Yöntem kullananların %43'ü modern, %29'u geleneksel bir yöntemi tercih etmektedir. Kullanıldığı ifade edilen "modern" yöntemler arasında erkeklerin sorum-

^a Yazışma Adresi: Dr. Birsen ALTAY, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun Sağlık Yüksek Okulu, SAMSUN

Tel: +90 362 2317720

Fax: +90 362 2317721

e-mail: munisealtay@hotmail.com

luluk aldığı kondom kullanım sıklığı ise %11 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlara göre, Türkiye’de “modern” AP yöntemlerini kullanma sıklıklarının yeterli düzeyde olmadığı düşünülebilir (5).

Gelişmekte olan ülkelerde erkeklerin büyük bir bölümü AP sorumluluğunun çiftlerin paylaşımında olduğunu kabul etmekle birlikte, gebelikten korunma yöntemlerini kadınların kullanması gerektiğine inanmaktadırlar. Oysa; aile planlaması hizmetlerinde erkeklerin önemli rolleri olduğu yaygın bilinen bir durumdur. Bir başka ifadeyle, erkeklerin aile planlaması yönteminin kullanımına karar verme sürecinden başlayarak yöntemin seçimi, kullanımını ve izlemi aşamalarında da kadınlarla birlikte hareket etme gereği vurgulanmakta olup, bu konuda kadın ve erkeğin toplumsal konularının önem taşıdığı bilinmektedir. Erkeklerin AP konusunda olumlu yaklaşım içinde ve kadının yanında bulunması kadınların AP hizmetlerine ulaşabilmelerini ve kullanabilmelerini kolaylaştıracak, bunun sonucunda hizmetlerde kullanılabilirlik ve devamlılık sağlanacaktır (6-8).

Yapılan çeşitli araştırmalarda kadınların AP yöntemi kullanmasını; kadının ve eşinin eğitim durumu, sahip olunan çocuk sayısı, erkeklerin, ideal aile büyüklüğü, ideal doğum aralığı, erkeklerin AP’na bakış açısı gibi birçok faktörün etkilediği bu nedenle AP hizmetlerinde istenilen başarıya ulaşabilmek için erkeklerin katılımının artırılması gerektiği belirtilmektedir (1,5,6,9-12). Ayrıca Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (2003) sonuçlarına göre, kadınların eşlerinin AP kullanımını onaylaması durumunda modern kontraseptif yöntem kullanma oranında artış olduğu belirlenmiştir (5). Buna karşın ülkemizde erkeklerin AP’na ilişkin görüş ve davranışlarını belirten yeterli sayıda araştırma bulunmamaktadır. Toplumda “modern” aile planlaması yöntemlerinin kullanımının artırılması konusunda sağlık çalışanlarına önemli sorumluluklar düşmektedir. Bu nedenle araştırma, erkeklerin AP yöntemlerini bilme ve kullanma durumlarını ve etkiliyen faktörleri saptamak amacıyla yapılmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Bu araştırma, Samsun ili Adalet Aile Sağlığı Bölgesindeki evli erkeklerin aile planlaması hizmetlerini bilme ve kullanma durumlarını ve etkileyen faktörleri saptamak amacıyla yapılmış tanımlayıcı kesitsel bir çalışmadır.

Araştırmanın evrenini; Samsun il merkezindeki Adalet Aile Sağlığı bölgesine kayıtlı evli erkekler oluşturmuştur (n=8.697). Evrende örneklem seçiminde “evrenin biliniyor olduğu durumlarda sıklık formülü” kullanılarak 0.05 yanılma payı ile örneklem büyüklüğü 298 olarak saptanmıştır. Aile Sağlığı Merkezine kayıtlı evli erkekler, ev halkı tespit fişlerine numara verilerek sistematik örnekleme yöntemi ile araştırma kapsamına alınmış, erkekler ev ziyareti yapılarak tespit edilmiş, araştırmaya katılımları ile ilgili sözel onay alındıktan sonra veriler toplanmış ve sonuçta araştırma 298 erkekle tamamlanmıştır.

Veri toplama aracı olarak; 30 sorudan oluşan bir anket formu kullanılmış, Anket formunda erkeklerin ve eşlerinin sosyodemografik özellikleri ve eşlerinin doğurganlık özellikleri ile aile planlamasına yönelik sorular yer almıştır. Veriler 01 Kasım 31 Aralık 2007 tarihleri arasında yüz yüze görüşme tekniği ile toplanmıştır.

Verilerin değerlendirilmesinde; SPSS 10.0 paket programı kullanılmıştır. İstatistiksel analizinde ki-kare testi uygulanmıştır.

BULGULAR

Araştırmada erkeklerin %59.4’ünün 25-34 yaşlar arasında ve % 17.4’si ise 40 yaş ve üzerindedir. Yaş ortalaması 33.2±6.1, evlenme yaş ortalaması 24.9±4.2 ve evlilik yıl ortalamasının 8.3±6.0’dır. Erkeklerin %34.2’sinin en az ilkökul mezunu, %32.9’unun lise olduğu, %5.0’inin çalışmadığı saptanmıştır. Katılımcıların %31.2’sinin işçi olduğu ve %12.8’inin sosyal güvencesinin olmadığı belirlenmiştir. Katılımcıların % 64.1’inin 20-24 yaşlar arasında evlendiği, % 68.8’inin 1-10 yıllık evli olduğu, %72.9’unun 1-2 çocuğu olduğu ve % 55.7’sinin tekrar çocuk istemediği saptanmıştır.

Erkeklerin %88.3’ü çok sayıda doğumun, %62.4’ü 4 ve daha fazla doğumun kadın sağlığına zararlı olduğunu, %89.6’sı ileri yaşta doğum yapmanın kadın sağlığına zararlı olduğunu, %64.8’i uygun gebelik aralığının 2-3 yıl olduğunu ve %79.2’si de düşüğün bir aile planlaması yöntemi olmadığını bildirmişlerdir.

Tablo 1’de araştırma grubunun %8.1’inin halen hiç bir yöntem kullanmadığı, %66.8’inin modern yöntem, %33.2’sinin geleneksel yöntem kullandığı görülmüştür. En fazla bilinen yöntemlerin ilk sırasında %92.6 ile geri çekme yöntemi ve ikinci sırada % 89.3 ile kondom 3 sırada ise %76.2 ile rahim içi araç gelmektedir. Diğerleri de sırası ile hap, tüp ligasyonu, ve vazektomi yöntemidir. En az bilinen yöntemler enjeksiyon (%49.3) ve implant (%42.6) olarak bulunmuştur. En çok kullanılan aile planlaması yöntemlerinin, kondom (%40.3), geri çekme (%33.2), RİA (%15.4) olduğu belirlenmiştir. AP tercih nedenleri olarak %30.9’u etkin koruma sağlaması, %29.5’ü ise yan etkisi azlığını bildirmişlerdir. Erkeklerin %33.9’u kullandıkları yöntemi sağlık ocağından, % 33.9’u da kendisinin temin ettiğini bildirmiştir. Erkeklerin %41.6’sı kullandıkları yöntemi ebe/hemşirenin önerdiğini bildirirken, %16.4’ü de medya yolu ile öğrendiklerini ve %45.7’sinin AP ile ilgili bilgi kaynağının sağlık çalışanları olduğunu bildirmişlerdir. Erkeklerin %83.6’sı kullandıkları AP yöntemine eşi ile birlikte karar verdikleri, %77.5’inin erkeklerin AP hizmetlerine katılması gerektiğine inandığı saptanmıştır.

Tablo 2’de Araştırmaya katılan erkeklerin bazı özelliklerine göre modern ve geleneksel aile planlaması yöntemlerini bilme durumlarına bakıldığında; modern ve geleneksel yöntemleri bilenlerin sayısının 30-34 yaşlar arasında (%83.0) ve geleneksel yöntemleri bilenlerin sayısının 40 yaş ve üzerinde (%88.5) daha fazla olduğu ancak istatistiksel olarak gruplar arasındaki farkın önemli olmadığı bulunmuştur (p>0.05). Eğitim durumlarına göre yöntem bilme dağılımı değerlendirildiğinde; eğitim durumu yükseldikçe yöntem bilme durumu, eğitim durumu azaldıkça yöntem bilmeme sıklığının arttığı saptanmıştır (p<0.05). Bu fark istatistiksel olarak da anlamlı bulunmuştur (p<0.05). Evlilik süresi açısından yöntem kullanma durumu değerlendirildiğinde; 10 yıla kadar evli olanlar ile 10 yıldan uzun süre evli olanlar arasında yöntemleri bilme açısından istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı saptanmıştır (p>0.05).

Tablo 1: Aile planlaması ile ilgili bazı özelliklerinin dağılımı

AP ile İlgili Davranışları	Sayı	%
Herhangi Bir AP Yöntemi Kullanma Durumu		
Kullanıyor	274	91.9
Kullanmıyor	24	8.1
Bilinen AP Yöntemleri*		
Kondom	266	89.3
Geri çekme	276	92.6
Vazektomi	149	50.0
Rahim içi araç	227	76.2
Hap	196	65.8
Tüpligasyon	164	55.0
Enjeksiyon	147	49.3
İmplant	127	42.6
*Birden fazla yanıt verilmiştir.		
Kullanılan AP Yöntemi		
Kondom	120	40.3
Geri çekme	99	33.2
Rahim içi araç	46	15.4
Hap	14	4.7
Tüpligasyon	13	4.4
Enjeksiyon	6	2.0
AP Yöntem Tercih Nedeni		
Yan etki az	88	29.5
Etkin koruma sağlıyor	92	30.9
Eşim ve ben istiyoruz	80	26.8
Kullanımı kolay	38	12.8
AP ile İlgili Hizmetinin Alındığı Yer		
Hastane	41	13.8
Sağlık ocağı	101	33.9
Ana çocuk sağlığı (AÇS)	55	18.5
Kendim	101	33.9
Kullanılan Yöntemi Kimin Önerdiği		
Doktor	66	17.3
Ebe-hemşire/sağlık memuru	124	41.6
Ailem	59	19.8
Medya	49	16.4
AP ile İlgili Bilgi Alma Durumu		
Bilgi alan	208	69.8
Bilgi almayan	90	30.2
AP ile İlgili Bilgi Kaynakları (n:208)		
Sağlık çalışanları	95	45.7
Arkadaş	30	14.4
Eşi	39	18.8
Medya	22	10.6
Kitap, dergi, Broşür	22	10.6
Kullanılan AP Yöntemine Karar veren Kişi		
Eşi ve kendisi	249	83.6
Kendisi	49	16.4
Erkeklerin AP Hizmetlerine Katılması Gerektiğine		
İnanan	231	77.5
İnanmayan	67	22.5

Çalışmada bir ya da iki çocuğa sahip olanların modern ve geleneksel yöntemi bilme durumlarının daha fazla olduğu, ancak gruplar arasında istatistiksel anlamlı fark olmadığı saptanmıştır ($p>0.05$). Başka çocuk istemiyorum diyenlerin modern ve geleneksel yöntemleri daha fazla bildiği ancak yöntem bilme bakımından gruplar arasındaki farkın önemli

olmadığı saptanmıştır ($p>0.05$). AP ile ilgili bilgi alanların %83.7'si, almayanların ise 67.5'i modern yöntemleri bilmektedirler. Gruplar arasındaki bu fark istatistiksel olarak da anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). AP ile ilgili bilgi alma durumu ile geleneksel yöntemleri bilme durumu arasında istatistiksel anlamlı fark bulunmamıştır ($p>0.05$). Yöntem kullan-

maya eşi ile birlikte karar verenlerin %77.9'u modern yöntemi, %84.7'si de geleneksel yöntemleri bilmektedir (p>0.05).

Çalışmada katılımcıların eğitim durumları ile yöntem bilme durumları karşılaştırıldığında; eğitim durumu yükseldikçe kondom, geri çekme ve vazektomi yöntemini bilme durumunun arttığı saptanmıştır (p<0.01). Erkeklerin kondom, geri çekme ve vazektomi yöntemini bilme açısından eğitim

durumları arasındaki fark istatistiksel olarak önemli (p<0.01), RİA bilme açısından eğitim durumları arasındaki fark önemli bulunmuştur (p>0.01). Eğitim durumu yükseldikçe hap, tüp ligasyonu, enjeksiyon ve implant yöntemini bilme durumu da artmaktadır. Hap, tüp ligasyonu, enjeksiyon ve implant yöntemlerini bilme açısından eğitim durumları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (p<0.01).

Tablo 2: Araştırmaya katılan erkeklerin bazı özelliklerine göre modern ve geleneksel aile planlaması yöntemlerini bilme durumları

Bazı özellikler	Kullanılan Yöntem							
	Modern Yöntem				Geleneksel Yöntem			
	Bilen Sayı	%	Bilmeyen Sayı	%	Bilen Sayı	%	Bilmeyen Sayı	%
Yaş grupları								
20-24	9	69.2	4	30.8	11	84.6	2	15.4
25-29	54	70.1	23	29.9	66	85.7	11	14.3
30-34	83	83.0	17	17.0	84	84.0	16	16.0
35-39	43	76.8	13	23.2	49	87.5	7	12.5
40 ve üzeri	42	80.8	10	19.2	46	88.5	6	11.5
	x ² = 4.981		p= 0.289		x ² =0.718		p= 0.949	
Eğitim durumu								
İlkokul	70	68.6	32	31.4	79	77.5	23	22.5
Ortaokul	43	71.7	17	28.3	52	86.7	8	13.3
Lise	84	85.7	14	14.3	91	92.9	7	7.1
Yüksek okul	34	89.5	4	10.5	34	89.5	4	10.5
	x ² =12.699		p= 0.005		x ² =10.362		p= 0.016	
Evlilik yılı								
1-10 yıl	158	76.7	48	23.3	176	85.4	30	14.6
11-20 yıl	73	79.3	19	20.7	80	87.0	12	13.0
	x ² =0.256		p= 0.613		x ² =0.089		p= 0.765	
Çocuk sayısı								
Çocuk yok	16	76.2	5	23.8	18	85.7	3	14.3
1 çocuk	93	79.5	24	20.5	101	86.3	16	13.7
2 çocuk	79	79.0	21	21.0	89	89.0	11	11.0
3 çocuk	35	74.5	12	25.5	38	80.9	9	19.1
4 ve üzeri	8	61.5	5	38.5	10	76.9	3	23.1
	x ² =2.563		p= 0.633		x ² = 2.667		p= 0.615	
Başka çocuk isteme								
İstiyor	105	79.5	27	20.5	118	89.4	14	10.6
İstemiyor	126	75.9	40	24.1	138	83.1	28	16.9
	x ² =0.560		p= 0.454		x ² =2.381		p= 0.123	
AP ile ilgili bilgi alma durumu								
Alan	154	83.7	30	16.3	163	88.6	21	11.4
Almayan	77	67.5	37	32.5	93	81.6	21	18.4
	x ² =10.536		p= 0.001		x ² =2.855		p= 0.091	
Yönteme karar verme durumu								
Eşi ile birlikte	194	77.9	55	22.1	211	84.7	38	15.3
Kendisi	37	75.5	12	24.5	45	91.8	4	8.2
	x ² =0.135		p= 0.713		x ² =1.704		p= 0.192	
Toplam	231	100.0	67	100.0	256	100.0	42	100.0

Tablo 3'e bakıldığında erkeklerin %66.8'i modern yöntem, %33.2'sinin geleneksel yöntem kullandığı görülmektedir. Araştırmaya katılan erkeklerin modern yöntem kullanma açısından yaş grupları arasındaki farkın önemsiz olduğu, ilkökul mezunu olanların %71.6'sının modern yöntem, %28.4'ünün geleneksel yöntem kullandığı, ortaokul ve lise mezunlarının geleneksel yöntem kullanma oranının daha fazla olduğu ancak gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak

anlamlı olmadığı saptanmıştır (p>0.05). Herhangi bir sosyal güvencesi olmayanların % 71.1'i modern yöntem, %28.9'u geleneksel yöntem kullanmaktadır. Sosyal güvencesi SSK olan kadınların % 41.9 ile en fazla geleneksel yöntemi kullandıkları saptanmıştır. Gruplar arasındaki fark istatistiksel açıdan önemsiz bulunmuştur (p>0.05).

Evlilik yılı arttıkça modern yöntem kullanma sıklığı artmaktadır. Yöntem kullanma açısından gruplar arasındaki fark önemsiz (p>0.05) bulunmuştur. Bir çocuğu olan erkeklerle

rin %75.2'si modern yöntem kullanırken % 24.8'i geleneksel yöntem kullanmaktadır. Bu oran dört ve daha fazla çocuğu olan kadınlarda %76.9 ve %23.1'dir. Çocuk sayısı arttıkça modern yöntem kullanma oranı azalmaktadır. Çocuk sayısı ve yöntem kullanma açısından gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak da önemli bulunmuştur ($p<0.05$). Başka çocuk isteyenlerin % 61.4'ü başka çocuk istemeyenlerin ise %71.1'i modern yöntem kullanmaktadır. Gruplar arasındaki fark istatistiksel açıdan önemli bulunmuştur ($p<0.05$).

AP ile ilgili bilgi alanların %65.9'u modern yöntem, %34.1'i geleneksel yöntem kullanmaktadır. Gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak önemsiz ($p>0.05$) bulunmuştur. Kullanılan AP yöntemine eşi ile birlikte karar verdiğini söyleyenlerin %75.5'i modern yöntem, %24.5'i de geleneksel yöntem kullanmaktadır. Kullanılan AP yöntemine kendisi karar verdiğini söyleyenlerin ise %22.4'ü modern yöntem kullanırken, %77.6'sı ise geleneksel yöntem kullanmaktadır. Gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak da önemli ($p<0.05$) bulunmuştur.

Tablo 3: Araştırmaya katılan erkeklerin bazı özelliklerine göre modern ve geleneksel aile planlaması yöntemlerini kullanma durumları

Bazı Özellikler	Kullanılan Yöntem						İstatistik
	Yaş Grupları	Modern* Yöntem Sayı	%	Geleneksel* Yöntem Sayı	%	Toplam** Sayı	
20-24	13	100.0	-	-	13	4.4	$\chi^2=13.848$ $p=0.008$
25-29	42	54.5	35	45.5	77	25.8	
30-34	69	69.0	31	31.0	100	33.6	
35-39	42	75.0	14	25.0	56	18.8	
40 ve üzeri	33	63.5	19	36.5	52	17.4	
Eğitim durumu							$\chi^2=1.874$ $p=0.599$
İlkokul	83	71.6	50	28.4	133	44.6	
Ortaokul	31	61.7	20	38.3	51	17.1	
Lise	63	65.3	23	34.7	86	28.9	
Yüksek okul	22	65.8	6	34.2	28	9.4	
Sosyal Güvence							$\chi^2=4.619$ $p=0.202$
Yok	22	57.9	16	42.1	38	12.8	
Emekli Sandığı	64	72.7	24	27.3	88	29.5	
SSK	57	61.3	36	38.7	93	31.2	
Bağkur	56	70.9	23	29.1	79	26.5	
Evlilik yılı							$\chi^2=4.459$ $p=0.108$
1-10 yıl	140	68.0	66	32.0	206	69.1	
11-20 yıl	49	60.5	32	39.5	81	27.2	
21- ve üzeri	10	90.9	1	9.1	11	3.7	
Çocuk sayısı							$\chi^2=12.582$ $p=0.014$
Çocuk yok	9	42.9	12	57.1	21	7.1	
1 çocuk	88	75.2	29	24.8	117	39.3	
2 çocuk	66	66.0	34	34.0	100	33.6	
3 çocuk	26	55.3	21	44.7	47	15.8	
4 ve üzeri	10	76.9	3	23.1	13	4.4	
Başka çocuk isteme							$\chi^2=3.132$ $p=0.077$
İstiyor	81	61.4	51	38.6	132	44.3	
İstemiyor	118	71.1	48	28.9	166	55.7	
AP ile ilgili bilgi alma durumu							$\chi^2=0.259$ $p=0.611$
Alan	137	65.9	71	34.1	208	69.8	
Almayan	62	68.9	28	31.1	90	30.2	
Yönteme karar verme durumu							$\chi^2=51.945$ $p=0.000$
Eşi ile birlikte	188	75.5	61	24.5	249	83.6	
Kendisi	11	22.4	38	77.6	49	16.4	
Toplam	199	66.8	99	33.2	298	100.0	

*Satur yüzdesi ** Sütun yüzdesi

TARTIŞMA

Türkiye'de 2003 yılında evli erkekler ve eşleri arasında herhangi gebeliği önleyici yöntem kullanma sıklığı %71.0'dir. Yöntem kullananların %29'u geleneksel bir yöntemi tercih

etmektedir (5). Araştırma grubunun halen herhangi gebeliği önleyici yöntem kullanma sıklığı ise %91.9 olarak bulunmuştur. Yöntem kullananların %66.8 'ünün modern yöntem, %33.2'sinin geleneksel yöntem kullandığı saptanmıştır. Ersin ve arkadaşları ile Akın ve arkadaşlarının çalışmaları modern yöntem kullanma bakımından çalışma sonucumuza benzerlik

göstermektedir (13,14). TNSA 2003 araştırmasında araştırmamızdan farklı olarak eşlerin %29.0'unun hiçbir yöntem kullanmadığı, %42.5'inin modern yöntem ve %28.5'inin geleneksel bir yöntem kullandıkları saptanmıştır. Şankazan ve Yıldız'ın çalışmalarında bu oranlar; %67.7, %16.9, %15.5 olarak bulunmuştur (5,15). Çalışmada araştırmamızın yapıldığı Samsun'da eğitim durumlarının yüksek olduğu göz önünde bulundurulduğunda, modern yöntem kullanma oranının Türkiye genelinden yüksek olması anlamlıdır. Çalışmamızda herhangi bir yöntem kullanma oranı Türkiye genelinde ve yapılan çalışmalardan daha yüksek, fakat geleneksel yöntem kullanma oranının benzer olduğu görülmüştür. Çünkü geleneksel yöntemlerin özellikle de geri çekme yönteminin kullanımını ücretsizdir.

Çalışmayı en çok kullanılan aile planlaması yöntemleri açısından değerlendirdiğimizde, erkeklerin en sıklıkla kondom (%40.3) ve geri çekme (%33.2) yöntemi kullandıkları görülmüştür. Çalışmamız geri çekme yöntemi kullanma açısından Şanlıurfa'da ve Kocaeli'de yapılmış çalışma sonuçları ile uyumludur (13, 16). Donahoe tarafından Bangladeş'te yapılan çalışmada, erkeklerin en fazla tercih ettikleri yöntemin kondom olduğu belirlenmiştir (17). Kondom kullanma bakımından çalışmamız Özdemir ve arkadaşlarının çalışması ile benzerlik göstermektedir (%35.2 ile kondom) (18). TNSA 2003 araştırmasında ise modern yöntemler arasında erkeklerin sorumluluk aldığı kondom kullanım sıklığı %10.8 olarak bulunmuştur (5). Bu sonuçlara göre, çalışma grubumuzun "modern" yöntemleri kullanma sıklıklarının Türkiye genelinde yüksek fakat beklenen düzeyde olmadığı düşünülebilir. Oysa modern aile planlaması yöntemleri arasında yer alan "kondom" kullanımının yaygınlaştırılması günümüzde çok önemli bir problem olarak dikkat çeken cinsel yolla bulaşan hastalıklarla mücadelede önemli bir yeri bulunmaktadır (19).

Çalışmada en sıklıkla kullanılan yöntemlerin ilk iki sırasında erkeklerin kullandıkları yöntem olması bize AP hizmetlerine erkeklerin katılımlarının yeterli olduğunu göstermesi açısından olumlu bir sonuç olmasının yanı sıra erkek egemen bir toplumda yaşıyor olmamızın etkisinin olabileceğini düşündürmüştür. Erkeklerde internet ve kitap gibi kaynaklara daha kolay ulaşabilmeleri söz konusudur. Bu nedenle bilgilenmeye daha açık olduklarının yöntem kullanmada etkisi olduğunu düşünülebilir.

Çalışmada erkeklerin tamamı en az bir yöntem bilmekte olup, %92.6'sı geri çekmeyi, %89.3'ü kondomu, %76.2'si rahim içi aracı, %65.8 hapi, %55'i tüpligasyonu, %50'si vazektomi, %49.3'ü enjeksiyon ve %42.6 implantasyon yöntemini bildiğini belirtmişlerdir. Şankazan ve Yıldız çalışmasında erkeklerin %46.2'si hiçbir aile planlaması yöntemi bilmemekte, %18.5'i herhangi bir modern, %21.5'i herhangi bir geleneksel yöntemi bilmekte, %13.8'i hem geleneksel hem de modern yöntemlerden birini bilmektedir (15). 2003 TNSA verilerine göre halen evli kadınlar ve kocaların neredeyse tümü (%99.8'i) aile planlaması hakkında bilgi sahibidirler. Eşlerin %99.5'i herhangi bir modern yöntem bilmektedirler. Halen evli erkeklerin, %98.3'ü rahim içi aracı, %97.8'i hapi, %90.0'ı kondomu, %93.9'u geri çekme yöntemini %40.2'si vazektomi bilmişlerdir (5). Bu sonuçlar araştırmamızın sonuçları ile uyumludur. Çalışma grubumuz en çok bildiği yöntemlerin erkeklerin kullandığı yöntemler olduğu ve bu nedenle en sıklıkla bu yöntemleri kullandıkları görülmüştür. Bu nedenle erkeklerin AP etkin yöntemlerle birlikte geleneksel yöntemlere ilişkin eğitim ve danışmanlık hizmetlerinden yararlanmaları sağlanmalıdır.

Yapılan çeşitli araştırmalarda bireylerin aile planlaması yöntemlerini kullanma durumları yaş, öğrenim durumu gibi faktörlerin yanında ilk evlenme yaşı, evlilik süresi, sahip olunan çocuk sayısı, ideal çocuk sayısı başta olmak üzere AP yöntemleri hakkında bilgi alma ve yöntem seçimine birlikte karar verme, gibi bir çok faktörlerden etkilenmektedir (5,10-12).

Çalışmada 25-29 yaşlar arasında geleneksel yöntem kullanma sıklığının, 35-39 yaşlar arasında modern yöntem kullanma sıklığının arttığı görülmekle birlikte, erkeklerin yaşı ile yöntem kullanmaları arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Kitiş ve arkadaşları çalışmalarında bu çalışmaya benzer sonuç elde etmişlerdir (12). Oysa genç yaşta olmanın kondom kullanımı konusunda daha duyarlı olmayı ve daha fazla AIDS bilgisine sahibi olmayı artırdığına dair çalışmalar bulunmaktadır (20). Akın ve arkadaşları çalışmalarında yaşın artmasıyla birlikte herhangi bir aile planlaması yöntemi, kullanımı artmaktadır (14). Depe ve Erenel çalışmalarında, 25-34 yaşlar arasında herhangi bir yöntem kullanma sıklığında anlamlı şekilde artma olduğunu saptanmışlardır (21). Çalışmamızda elde edilen sonuç bu çalışmalara benzerlik göstermektedir.

Çalışmamızda modern yöntem kullananlar arasında çoğunluğu ilköğretim mezunlarının oluşturması beklenmeyen bir sonuç olmakla birlikte, erkeklerin öğrenim durumunun modern AP yöntemi kullanma durumunu etkilemediği bulunmuştur. Erkeklerin öğrenim durumunun AP yöntemi kullanma durumlarını etkilemediği yapılan araştırmalarda da saptanmıştır (12,21-23). Bu sonuçlar araştırmamız sonucu ile benzerlik göstermektedir. Çalışmamızdan farklı olarak Akın ve arkadaşları çalışmalarında öğrenim durumu arttıkça da kondom kullanma sıklığı artmıştır (14). Erkeklerin aile planlaması hizmetlerini kabul etme ve öğrenim durumu arasındaki ilişkiyi inceleyen Kayseri'de yapılmış olan bir çalışmaya göre, ortaokul ve üzeri öğrenim düzeyinde olan kişilerin ilköğretim ve altı gruba göre aile planlaması yöntemlerini kabul etme sıklıkları daha fazla bulunmuştur (24). Çalışma sonucundaki bu farklılık bölgesel farklılık ve geleneksel aile yapısının yansımaları olabilir.

Çalışmada Emekli Sandığı, "SSK" ya da "Bağkur"lu olanların "herhangi bir modern aile planlaması yöntemi" kullanma sıklıkları, hiç sağlık güvencesi bulunmayanlara göre yüksek olmakla birlikte gruplar arasındaki fark istatistiksel açıdan önemsiz bulunmuştur (p>0.05). Depe ve Erenel çalışmalarında benzer sonuç elde etmişlerdir (21). Akın ve arkadaşları çalışmalarında Emekli Sandığı, SSK" ya da "Bağkur"lu olanların "herhangi bir modern aile planlaması yöntemi" kullanma sıklıkları, hiç sağlık güvencesi bulunmayanlara göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur (14). Katılımcıların %12.8'inin sosyal güvencesi bulunmamaktadır. Türkiye'de herhangi bir sosyal güvenceye sahip olmama sıklığı 2000 yılı için %9'dur (25). Sağlık harcamaları için sosyal bir güvenceye sahip olan kişilerin sağlık hizmetlerinden; dolayısıyla da aile planlaması hizmetlerinden daha fazla yararlanmaları muhtemeldir. Bu araştırmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir.

Çalışmada evlilik süresinin artışı, herhangi bir modern aile planlaması yöntemi kullanımını azaltmaktadır. Yöntem kullanma açısından gruplar arasındaki fark önemsiz (p>0.05) bulunmuştur. Çalışmamıza benzer şekilde Akın ve arkadaşları çalışmalarında evlilik süresinin artmasının herhangi bir modern aile planlaması yöntemi ve kondom kullanımını azalttığı saptanmıştır (14). Evlilik süresi arttıkça çocuk sayı-

sının da artması beklenen bir durumdur. Araştırmada benzer bir durum ile karşılaşmıştır. Evliliğin erken dönemlerinde 1 ya da 2 çocuğa sahip olan ailelerin evliliklerinin ilerleyen yıllarında yeni bir çocuğa sahip olmak istemeleri sonuca bu şekilde yansımış olabilir.

Araştırma grubunda çoğunluğun (%72.9) 1-2 çocuğa sahip olduğu % 6.7'sinin ise eşinin hiç gebeliği olmadığı saptanmıştır. Çocuk sayısı bakımından sonuçlar Kitiş ve arkadaşlarının çalışma sonuçlarına benzer (12), TNSA'daki (2003) sonuçlarından (%63) daha yüksek bulunmuştur (5). Bu durum araştırma grubumuzun aile planlaması hizmetlerinden yeterince yararlanmış olduklarını göstermesi açısından önemli bir bulgudur.

Yapılan araştırmalarda çocuk sahibi olmanın AP yöntemi kullanımını etkileyen faktörler arasında yer aldığı belirlenmiştir (5,11,12,26). Çalışmada her hangi bir aile planlaması yöntemi ve modern aile planlaması kullanım sıklığı azaldıkça çocuk sayısı da artmaktadır. Bir çocuğu olanlar ile dört ve daha fazla çocuk sahibi olanlar daha fazla modern yöntem kullanmaktadır. Bu durum tek çocuğu olanların doğumlarının arasını açmak için, fazla çocuğu olanların ise doğumlarına son vermek amacıyla modern aile planlamasını daha fazla benimsediklerini göstermektedir. Yaşayan çocuk sayısının artması, hem her hangi bir aile planlaması yöntemi kullanma sıklığını, hem de herhangi bir modern aile planlaması kullanımını artırmaktadır. Bu sonuç, çalışma grubumuzun ideal çocuk sayısına ulaştıklarını ve başka çocuk sahibi olmayı istemediklerini düşündürmektedir. Bu durum araştırma sonuçlarına çocuk sayısı arttıkça gebeliği önleyici modern yöntem kullanımında artma olarak yansımıştır. Akın ve arkadaşlarının çalışmalarında yaşayan çocuk sayısının artmasının, hem herhangi bir aile planlaması yöntemi kullanma sıklığını, hem de herhangi bir modern aile planlaması yöntemi kullanımını artırdığını saptamışlardır (14).

Araştırma grubunun %86.2'si ideal çocuk sayısının 2-3 olduğu, %56.7'si tekrar çocuk istemediğini söylemiştir. İdeal çocuk sayısı bakımından sonuçlar Kitiş ve arkadaşları ile Kırçalioglu ve Dervişoglu'nun çalışma sonuçları ile benzerdir (12, 27).

Çalışmada erkeklerin sahip oldukları çocuk dışında başka çocuk isteme durumları incelenmiş, geleneksel yöntemle korunanların çoğunluğunun başka çocuğa sahip olmak istedikleri saptanmıştır. Çalışmada sahip olunan çocuk sayısının ideal çocuk sayısından az olması nedeniyle başka çocuk istenmesi beklendik bir sonuç olmaktadır. Bu durum, çalışma grubumuzun yaş ortalamalarının düşük olması nedeniyle, tekrar çocuk sahibi olmayı istediklerini düşündürmektedir.

Çalışma grubunun %70'inin AP konusunda bilgi aldıkları ve bilgi kaynağı olarak sağlık personelinin (%48.7) ilk sırada yer aldığı, bu sıralamanın, arkadaşlar (%20), medya (%13.3), eş (%10) ve kitaplar (%8.0) olarak devam ettiği belirlenmiştir. Kitiş ve arkadaşlarının çalışmasında erkeklerin %86.6' sının aile planlaması konusunda bilgi sahibi oldukları ve bilgi kaynakları olarak ilk sırada sağlık personelinin yer aldığı, bu sıralamanın kitap ve broşür şeklinde devam ettiği belirlenmiştir (12). Altıntaş ve arkadaşlarının çalışmasında ise, erkeklerin %44.2'sinin AP konusunda bilgi aldıklarını ve bilgi kaynağının sağlık personeli, kitaplar, arkadaşlar ve televizyon olarak devam ettiği belirlenmiştir (22). Görüldüğü gibi çalışmamız sonucu bilgi kaynakları yönünden bu çalışmalara benzer olmakla birlikte kaynakların sıralaması farklılık göstermektedir. Balaiyah ve arkadaşları çalışmalarında

erkeklerin %84.2'sinin aile planlaması ile ilgili bilgi kaynaklarının birden fazla olduğunu ve en sıklıkla kullanılan bilgi kaynaklarının televizyon (%84.2), aile planlaması klinikleri (%83.8), hastaneler (%61.8) ile arkadaş ve akrabaları göstermişlerdir(%16.2) olduğunu söylemişlerdir (28).

AP konusunda bilgi sahibi olunması yöntem kullanımını etkileyen faktörler arasında bulunmaktadır (5,12,22,23). Araştırmamızda AP yöntemleri konusunda bilgi alan erkeklerin yarısından fazlasının, yöntem kullandığı, ancak, bilgi alma durumunun modern yöntem kullanmayı ve erkeklerin yöntem tercihlerini istatistiksel olarak etkilemediği (p>0.05) saptanmıştır. Çalışmamızdan farklı olarak; Kitiş ve arkadaşları çalışmalarında, AP konusunda bilgi almanın yöntem kullanımını önemli derecede etkilediğini, Altıntaş ve arkadaşları çalışmalarında erkeklerin AP konusunda bilgi almaları ile CYBH'dan koruyan yöntemi bilme durumları arasında istatistiksel olarak önemli ilişki olduğunu saptamışlardır (12,22). Askeri Birliklerde Üreme Sağlığı Eğitimi ve Danışmanlığı Sistemi Kurulması ile ilgili bir proje çalışmasında eğitim seviyesi düşük, doğuda yaşayan ve sosyo- kültürel seviyesi düşük olan bireyler aile planlaması ile ilgili eğitim öncesi bilgi puanı en düşük grup olarak bulunmuştur. Aynı çalışmada askerlere aile planlaması ile ilgili verilen bir günlük eğitimin, özellikle evli olmayan, eğitim düzeyi en düşük olan ve sosyo-kültürel seviyesi düşük olan gruplarda eğitim sonrası bilgi puanlarında anlamlı derecede artış olduğu saptanmıştır (29). Bu sonuç bize bilginin davranışa da yansiyabileceğini düşündürmesi bakımından önemlidir.

Aile planlaması hizmetlerinde istenilen başarıya ulaşabilmek için erkeklerin AP konusunda sorumluluk almaları önemlidir. AP hizmetlerinde başarı ve memnuniyeti artıran faktörler arasında sorumluluğun eşler arasında paylaşılması, kullanılan yöntemin kolay, güvenilir, ulaşılabilir olması, sağlığı olumsuz etkileyen bir özelliğinin olmaması yer almaktadır (1,6,9). Çalışmada yöntem kullanan erkeklerin yarısından çoğunun (%83.6) kullandıkları yönteme eşleri ile birlikte karar verdikleri ve %77.5'inin erkeklerinde aile planlamasına katılmaları gerektiğine inandıkları belirlenmiştir (Tablo1). Kullanılan AP yöntemine eşi ile birlikte karar vermenin modern yöntem kullanma durumunu (%95.9) olumlu yönde etkilediği (p<0.05) bulunmuştur (Tablo 3). Akın ve arkadaşları çalışmalarında aile planlaması konusunda "eş" ile konuşmanın, herhangi bir yöntem ve "herhangi bir modern yöntem" kullanma sıklığını artırdığı saptanmıştır (14). Kitiş ve arkadaşları kadınların %57'sinin, Altıntaş ve arkadaşları erkeklerin % 84,1'inin, Naçar ve arkadaşları erkeklerin % 61.6'sının ve Erbil ve arkadaşları kadınların %81.4'ünün kullandıkları yönteme eşleri ile birlikte karar verdiklerini tespit etmişlerdir (12,22,30,31). Çalışmamız sonucu bu çalışmalarla karşılaştırıldığında, kullanılan yöntem karar veren kişi boyutunda Altıntaş ve arkadaşları ile, Erbil ve arkadaşlarının çalışma sonuçlarına benzer sonuç elde edilirken diğer çalışmalara göre daha yüksek sonuç elde edilmiştir (22,31). Çalışmamızdaki farklılık çalışma grubunun %50.7'sinin lise ve üzeri eğitim almış olmaları ve diğer araştırmaların örneklem gruplarının farklılığı ile ilgili olabilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu araştırmanın sonuçları aile planlaması hizmetlerine erkek katılımının yeterli durumda olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak; modern yöntem kullanımının yeterli olmadığı saptanmıştır. Özellikle geri çekme yönteminin en sıklıkla kullanıldığı ve yaş, eğitim durumu, sosyal güvence, evlilik yılı,

başka çocuk isteme ve AP ile ilgili bilgi alma durumunun etkili/modern AP yöntemi kullanmayı etkilemediği; yalnızca çocuk sayısı ve kullanılan aile planlaması yöntemine eşi ile birlikte karar vermenin etkili/modern AP yöntemi kullanmayı olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Bu sonuçlara dayanarak aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur;

- AP danışmanlık ve eğitim hizmetlerinin adölesan ve bekar erkekleri de kapsayacak şekilde planlanması,

- AP danışmanlık ve eğitim hizmetleri için özellikle askeri birlikler gibi genç evlilerin olduğu, farklı eğitim düzeyinde ve farklı bölgelerden gelen hedef grupları kapsayacak şekilde planlanması,

KAYNAKLAR

1. Özvarış ŞB. Aile Planlaması, Aktüel Tıp Dergisi Kadın Sağlığı Özel Sayısı 2001; 6(1):45-51.
2. Özvarış ŞB. Üreme Sağlığı ve Aile Planlaması, Aile Planlamasında Temel Bilgiler Kitabı. İstanbul: İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı Yayınları 1997:1-4.
3. Özvarış ŞB. Aile Planlaması Sağlık ve Toplum 1998; 8:49-54.
4. Hodoğlugil NŞ, Akın A. Cinsiyet Eşitliği, Barış ve Gelişme Yolunda Pekin+5 Sonuçları ve Türkiye’de Durum. Aktüel Tıp Dergisi 1999; 6:56-59
5. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2003. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri. Enstitüsü 2. Baskı, Ankara 2005; 61-79
6. Özcebe H, Akın A. Kadın-erkek Eşitsizliği ve Erkeklerin Üreme Sağlığına Katılımı: 6.Uluslararası Üreme Sağlığı ve Aile Planlaması Kongre Kitabı, Ankara, Bayt Yayıncılık. 2003; 85-89.
7. BM “Nüfus ve Kalkınma” Uluslar Arası Nüfus ve Kalkınma Konferansında Kabul Edilen Eylem Planı (1994), Ankara, Timasat Matbaası
8. Helmer JF. Men's Involvement in Family Planning. *Reprod Health Matt* 1996; 4:146-154.
9. Akın A, Aslan D. Kadın Sağlığı. *Yeni Türkiye Dergisi* 2001; 39:524-534.
10. Uskun E, Öztürk M, Kişioğlu AN, Çakmak A. Isparta’da Çalışan Kadınların Kontraseptif Kullanımı ve Bu Durumu Etkileyen Faktörler. *Sağlık ve Toplum Dergisi* 2001; 11 (4):56-61.
11. Türkistanlı EÇ, Mermer G, Yıldız F. Evka-4 Sağlık Ocağı Bölgesinde 15-49 Yaş Evli Kadınların Kontraseptif Kullanımı ve Bu Durumu Etkileyen Faktörler: *Sağlık ve Toplum* 2003; 13(1):81-85.
12. Kitiş Y, Bilgili N, Karaçam Z. Gülveren Sağlık Ocağı Bölgesinde Yaşayan Erkeklerin Aile Planlamasına İlişkin Görüşleri ve Karara Katılma Durumları: *Sağlık ve Toplum* 2004; 14(1): 56-66.
13. Ersin F, Gözükara F, Şimşek Z, Kurçer MA, Kayahan M. Şanlıurfa Tıfındır Sağlık Ocağı Bölgesindeki 15-49 Yaş Arası Evli Kadınların Aile Planlaması Yöntemi Kullanma Durumları ve Yöntem Bırakma Nedenleri. 8. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi Kitabı 23-28 Eylül 2002; 185-188.
14. Akın L, Nilüfer Özaydın N, Aslan D. Türkiye’de Evli Erkeklerin Aile Planlaması Yöntemlerini Kullanmalarını Etkileyen Faktörler, *Gülhane Tıp Dergisi* 2006; 48: 63-69.
15. Şankazan Ş, Yıldız A. Ankara İli Deliler Köyündeki Evli Erkeklerin Aile Planlaması ile İlgili Bilgi Tutum ve Davranışları. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası* 2002; 55(1): 41-50.
16. Vural B, Vural F, Diker J, Yücesoy İ. Factors Effecting Contraceptive Use and Behaviour in Koceli, Turkey. *Adv. Contracept* 1999; 15(4):325-336.
17. Donahoe D. Men and Family Planning in Bangladesh: A Review of The Literature Final Report:The Population Council Asia and Near East Operations Resarch and Tecnical Asistance Project 1996, Bangladesh.
18. Özdemir O, Ocaktan E, Çalışkan D, Özyurda F. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı Aile Planlaması Ünitesine 1999-2002 Arasında Yapılan Başvuruların Değerlendirilmesi Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası 2004;57(4): 195-203.
19. Gökmen O, Birgili N. Cinsel Yolla Bulaşan Hastalıkların Önlenmesi: Türkiye ve Dünyadaki Durum. *Aktüel Tıp Dergisi* 2001; 6: 56-59.
20. Pinkerton SD, Dyatlov RV, DiFranceisco W, et al. HIV/AIDS Knowledge and Attitudes of STD clinic attendees in St. Petersburg, Russia. *AIDS Behav* 2003; 7:221-228.
21. Depe Y, Erenel AŞ. Erkeklerin Aile Planlamasına İlişkin Görüş ve Davranışları C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 2006; 10 (3):29-35.
22. Altıntaş H, Telatar G, Albay S, Arık D, Batıkan H, Berkel B, ve ark. Ankara’da Bir Süt Ürünleri Fabrikasında Çalışan Erkek İşçilerin Aile Planlaması Konusundaki Bazı Bilgi, Davranış ve Görüşlerinin Saptanması: *Sağlık ve Toplum* 2005;15(4):89-97.
23. Çetinkaya F, Şenol V, Naçar M, Mazıcıoğlu M. Erkek Banka Çalışanların Aile planlamasına Bakış Açıkları: I.Ulusal Aile Planlaması Kongre Kitabı 1999, Ankara.
24. Mistik S, Naçar M, Mazıcıoğlu M, Çetinkaya F. Married Men's Opinions and Involvement Regarding Family Planning in Rural Areas. *Contraception* 2003; 67:133-137.
25. Aslan D, Üner S. Türkiye'nin Sağlık Durumu. Hacettepe Halk Sağlığı Vakfı Yayınları, Evli Erkekler ve Aile Planlaması Yöntemleri 2001.
26. Şimşek Z, Kurçer MA, Ersin F, Gözükara F; Kayahan M. Şanlıurfa Tıfındır Sağlık ocağı Bölgesindeki 15-49 Yaş Arası Evli Kadınların Aile Planlaması Yöntemleri Hakkında Bilgileri ve Yöntem Kullanmalarını Etkileyen Faktörler: *Sağlık ve Toplum* 2003; 13(1):75-80.

27. Kırçalıoğlu N, Dervişoğlu A. Türkiye’de Eşlerin Fertilité Regülasyonu Kararlarını Etkileyen Psiko-Sosyal Etmenler. Kadın Sağlığı ve Aile Planlaması Hizmetlerinde Ulusal Aktivite Planı Hazırlık Toplantısı Raporu Ankara, 1994.
28. Balaah D, Ghule M, Naik D.D, Parida RC, and Hazar KT. Fertility Attitudes and Family Planning Practices of Men in a Rural Community of Maharashtra, The Journal of Family Welfare 2001; 47(1):57-66.
29. Göçgeldi E, Bakır B, Akyüz A ve ark. Reproductive Health Training of Turkish Soldiers from Certain Risk Groups. Turk J Med. Sci 2008; 38 (6):595-608.
<http://journals.tubitak.gov.tr/medical/issues/sag-08-38-6/sag-38-6-15-0711-18.pdf>.
30. Naçar M, Çetinkaya F, Öztürk Y. Kırsal Alanda Evli Erkeklerin Aile Planlamasına Bakış Açılıarı I.Ulusal Üreme Sağlığı ve Aile Planlaması Kongre Kitabı 20-23 Nisan 2001:23.
31. Erbil N, Kahraman AN, Top F. Kadınların Kontraseptif Yöntemler Hakkındaki Bilgi ve Bilgi ve Davranışları ile Kullanımı Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: 4.Uluslararası Üreme Sağlığı Kongre Kitabı Ankara, Bayt. 2005; 220: 14.

Kabul Tarihi:08.02.2009